

Constantin Cubleșan

© Editura Școala Ardeleană

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,

esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională
a României

ISBN: 978-606-797-295-5

Imagine coperta I: fotografie de Mihai Adrian Buzura

Editor: Vasile George Dâncu

Coperta: Alexandra Mureșan

Corectură și tehnoredactare: Sandra Cibicenco

AUGUSTIN BUZURA prozatorul sondărilor abisale

Cluj-Napoca, 2018

CUPRINS

PROZATORUL SONDĂRILOR ABISALE (Cuvânt înainte).....	5
INCURSIUNI BIOGRAFICE (Viață și cărți).....	11
NUVELISTUL	29
Radiografia stărilor atitudinale (Capul Bunei Speranțe).....	31
Drama condiției ființiale (De ce zboară vulturul?)	41
ROMANCIERUL	47
Starea de depersonalizare (Absenții)	49
Obsedanta nevoie de adevăr (Fetele tăcerii)	55
Deconstrucția universurilor umane (Orgolii)	64
Parabola nopții (Vocile nopții în ediție definitivă)	69
Dragostea în vremuri de înstrăinare (Refugii)	75
Exercițiu de supraviețuire (Drumul cenușii)	82
Dosarul rechizitorial al epocii (Recviem pentru nebuni și bestii)	88
Mărturisirea de sine (Raport asupra singurătății)	93

PUBLICISTUL	99
„De ce scriu?”	
(Bloc notes)	101
Fără mască	
(Teroarea iluziei)	110
În complicatul proces al tranzitiei	
(Nici vii, nici morți)	117
Judecătorul obiectiv al prezentului	
(Canonul periferiei)	123
Confesiunea ca radiografie morală a epocii	
(Tentația risipirii)	130
Un dialog, o mărturisire	
(Interviuri)	146
SINTEZE CRITICE	183
Prozatorul meliorist (Ion Simuț)	185
O lectură metacritică (Sorina Sorescu)	191
O sinteză romanesă (Vasile Pistolea)	197
În perspectivă comparată (Angela Martin)	204
Receptarea critică postdecembristă (Angela Martin)	211

Respectiv în nr. 46): „Nu regret înicio experiență din viața mea. Și nicio suferință nu mi s-a părut inutilă sau nedreaptă, chiar dacă unele au purtat nume care, în general, îngrozesc pe oricine. Cred că toate experiențele, maladiile, suferințele sunt folositoare dacă le descoperi rolul ascuns, motivul pentru care și-ai fost date. Avem o viață unică și irepetabilă, deci trebuie să faci exact ceea ce crezi că te ajută să-ți duci la îndeplinire proiectele, conștient că, pentru ce n-ai făcut sau n-ai putut să faci nu există iertare sau înțelegere [...]. Din alt unghi privită viața, observ că, odată cu trecerea timpului, devenim tot mai mult spirit. Simțurile se acutizează la maximum, totul este sensibilitate, durere, căutare. Uneori am impresia că dacă m-aș concentra asupra unui obiect, gând, obsesie, acestea, în mod paradoxal, ar prinde consistență, ar deveni materiale. Faptul că am cunoscut moartea, și nu o singură dată, faptul că am trecut prin momente îngrozitoare și am reușit să le depășesc mă ajută să cred că am niște obligații de îndeplinit. Și că șansa de a trăi nu mi-a fost dată de către Cel de Sus din întâmplare sau în zadar”.

INCURSIUNI BIOGRAFICE VIAȚĂ ȘI CĂRȚI

Pentru numeroși critici și istorici literari, pentru încă nu mai puțin numeroși cititori, viața scriitorului (în general) pare a nu fi importantă în receptarea, în analiza și interpretarea operei acestuia. E o atitudine căt se poate de paguboasă, după opinia mea, întrucât aproape fără excepții cunoașterea firului existențial al creatorului, care se regăsește, chiar și dacă numai într-o formă, să zicem, de... travesti în paginile cărților sale, poate ilumina, dintr-un *înăuntru*, caracterul personajelor, ideatica, mesajul acestora. Semnificativă la Augustin Buzura, din acest punct de vedere, este relația scriitorului, ca persoană fizică, cu opera sa. De altfel, într-un eseu – „De la un zid la altul” – ce precede excursul biografic pe care îl face în compania Crisulei Ștefănescu – *Teroarea iluziei* (Editura Polirom, Iași, 2004) – el se exprimă căt se poate de tranșant: „îmi măsur viața în cărți”, iar în Post-scriptum-ul ediției, ținea să nuanceze astfel: „în ultimă instanță, suntem cărțile noastre [...] există prin fărâma de eternitate pe care ai reușit să o încredințezi hârtiei”. Fără îndoială că da, numai că această *fărâmă* vine tocmai din experiența existențială a prozatorului însuși.

Respect pentru Convoarele, ce a avut loc la începutul lui decembrie 1989, la München, are toate ingredientele unei veritabile mărturisiri de sine, într-un moment în care lumea din Est începuse, hotărâtă, prefacerea, rescrierea (cu sânge, în anumite cazuri) istoriei contemporane, el presimțind și fiind, la drept vorbind, martorul acelor evenimente („în acele zile am avut incredibila șansă de a vedea căzând Zidul Berlinului [...] m-a urmărit o secvență fantastică: pianistul care, în apropierea zidului, la umbra lui, cânta nebunește în vreme ce macaralele, excavatoarele, simpli oameni încercau să-l distrugă ori să privească pur și simplu din vârful lui, de pe cea mai dureroasă și absurdă construcție, cealaltă parte, liberă, a unei țări ce nu mai putuse suporta sfâșierea, absurdul istoriei”), evenimente pe care, cu altă intensitate și în alt context, în alt mod, le va trăi ceva mai târziu, în țară.

Retrospectiva biografică pe care o face, cu o liniște sufletească ce voia să însemne, de fapt, calmul unui bilanț obligatoriu și sincer („Citind astăzi acel dialog, rămân surprins de calmul și siguranța de atunci”), în perspectiva deschiderii (avea certitudinea asupra neîntârziatei întâmplări), a unei alte etape de viață, pe care urma să-o parcurgă, nu fără dramatice încercări și evidentă corvoadă scriitoricească, după... Revoluție, când trebuia să-și pună, imperativ, o altă întrebare: „Ce voi face tocmai cu viața mea?”. Întrebarea era valabilă pentru toată lumea, însă pentru el comporta o semnificație aparte întrucât se adăuga legitimă și întrebarea în legătură cu modul în care va continua să scrie și, evident, să trăiască, cel care fusese, în anii dictaturii, unul dintre (nu se poate spune că singurul) cei care radiografiaseră cu acuitate, în toate cărțile sale,

sistemul politic, sistemul social concentraționar în care a trăit. Trebuia oare să-și schimbe maniera de abordare a realităților celor noi, apărute după Revoluție, optica și tehnica romanesca? Răspunsul, la drept vorbind răspunsurile, nu erau nici simplu de dat și, cu atât mai puțin, definitive. „Era foarte greu – comentează scriitorul în marginea interviului dat odinioară – să te gândești cu adevărat la victorie. La o victorie imediată [...] răspunsul cerut de acele momente se afla în noi. Poți fi liber doar când reușești să-ți învingi frica, să accepți că și se poate întâmpla orice, chiar și să mori. Iar în ultimii ani ai dictaturii, această ipoteză nu putea fi exclusă”.

Mărturisirile pe care le face în dialogul cu Crisula Ștefănescu vin tocmai în sensul devoalării unui trecut în care s-a luptat, uneori suportând presiuni de natură a-l determina să renunțe la scris, pentru a-și apăra, pentru a-și promova, în cărți, cuvântul ce trebuia... să exprime adevărul.

Despre el circulau în epocă fel de fel de zvonuri, cele mai multe menite a-l discredită, a-i confectiona o altă față de luptător. „Într-o tentativă nereușită de a-mi face ordine în urma hoților care, cu câteva luni în urmă, îmi spărseseră casa, împrăștiindu-mi peste tot manuscrisele și cărțile, decepționați, probabil, că n-au găsit bani sau bijuterii, am descoperit o notă din mai '89 în care înregistrasem zvonurile ce circulau despre mine: «Am fost bătut, desigur, pentru cele scrise în *Drumul cenușii*. Prețul cărții la talciocul din Cluj: 1.000 de lei exemplarul, 150 de lei cititul cu împrumut, 200 de lei citit/xeroxul. Mi s-a retras romanul. Mi-am făcut acte de plecare definitivă din țară. Sunt agent de securitate, de aceea mi s-a dat voie să tipăresc romanul pomenit. Sunt pe moarte. Când veneam acasă noaptea, din oraș, un

Respect grup de vagabonzi m-a desfigurat. Sunt homosexual. Sunt curvar. Voi fi mutat la ziarul local. Etc. Așadar, cu niciun preț nu trebuie să fiu ce sunt. Plus că se testează reacțiile cititorilor și nu există zi în care să nu aflu ceva din acest vast repertoriu. S-a ajuns până acolo încât nici soră-mea nu m-a crezut când i-am spus la telefon că sunt bine. Și, pentru ca săcâiala să nu înceteze o clipă, am fost chemat la Comisariat pentru a fi trimis la o unitate militară". Ei bine, pentru a lămuri toate aceste scorneli, era necesară rememorarea biografiei sale, o biografie ce se asemăna în mare cu aceea a unor importanți scriitori de aiurea, care s-au luptat cu nenumărate vicisitudini ale vieții, pe o traiectorie existențială contorsionată, părând multora aventuroasă. Așa în cazul unui Jack London, sau Maxim Gorki, sau Lu Sin, sau Martin Andersen Nexø și.a.

„Am trăit și în mediul de țărani, și în cel de mineri, iar de vreo treizeci de ani încoace, în cel intelectual”, sintetizează Augustin Buzura, la un moment dat, *recapitulându-și* drumul prin viață.

S-a născut în 1938 în satul Berința din Maramureș, în familia unor oameni simpli care își împărtăreau munca la câmp cu aceea la întreprinderile din zonă, ca de altfel majoritatea consătenilor, pentru a-și putea asigura traiul („Tata a lucrat în mină. La minele din Dealul Crucii. Apoi la «Phoenix», la uzinele de plumb din Baia Mare, unde a fost topitor. De aici i s-a tras și moartea. A murit intoxicațat cu plumb. A avut o viață teribil de complicată”). Învățătura a început-o în sat, apoi a trecut în cel vecin, la Copalnic-Mănăstur, unde se continua predarea la șapte clase. Pentru asta trebuia să parcurgă o distanță apreciabilă, trecând printr-o pădure plină de lupi („Mama, săracă, ce să facă? Venea cu mine cu felinarul

până în vârful dealului și mă urmărea cu privirea până intram în zona de case a satului vecin"). Din copilărie i s-au păstrat în memorie scene cumplite la care erau supuși românii din zona cedată administrației horthyste, în anii războiului: „Tata a fost dus la muncă forțată de către trupele lui Horthy, deoarece zona respectivă din Ardeal fusese cedată Ungariei. Era la săpat tranșee, undeva, la vreo 15 kilometri de sat. Mai țin minte când l-am văzut pe tata în jug, la propriu. Țărani erau cu spinările goale și plini de sânge. Au arat pământul cu țărani în jug. Voiau să intimideze populația. Este o imagine care mi-a rămas până astăzi întipărită în minte și în suflet. Asta a fost istoria”.

După război a fost găzduit în casa lor un om ciudat, Uray Iuliu („cred că era polonezo-maghiar. Cunoștea toate limbile slave. Mai vorbea italiana, franceza și germana”), un intelectual ce trăia incognito, urmărit de administrație (de data aceasta de ruși) și care a început să-l învețe limbi străine. În clasa a șaptea s-a transferat la Liceul „Gheorghe Șincai” din Baia Mare, stând „în gazdă” la doamna Pușcașu („avea bărbatul la Canal, aşa că din 1948 până în 1956 ea n-a mai ieșit din casă. Trăia aşa, ca în Marile speranțe, numai că, pentru a supraviețui, lăua copii în gazdă”), de la care a deprins manierele elegante de comportare în societate („era o ceremonie destul de obosită pentru niște copii”). Pasiunea lecturii i s-a dezvoltat de timpuriu.

„În copilărie citeam mult – se confesează el în *Tentația risipirii*. În spatele casei noastre se afla casa preotului din sat. Avea o bibliotecă incredibil de bogată. În anii aceia, când s-a instaurat dictatura proletariatului, iar mașinile Securității ridicau oamenii, printre cei arestați fiind adesea preoții, mai cu seamă dacă puneau

Respect preț pe cultură, el și-a adus o mare parte din cărți la noi. Le socotea la adăpost, deoarece tata era muncitor. Așa se face că, exact la vîrstă când ești avid de cunoaștere, am avut privilegiul să-i descopăr pe clasicii români și pe clasicii literaturii universale și să am la dispoziție colecțiile complete ale revistelor transilvane din perioada Imperiului și din cea care a urmat Marii Uniri: *Luceafărul* lui Goga, *Cosânzeana*, *Viața ilustrată*, precum și o seamă de scrieri ezoterice din care nu pricepeam mare lucru, dar care aveau meritul de a-mi stimula o nativă înclinație spre rationalism; socoteam că nu toate căte se petrec au o explicație, dar datoria mea era să-o caut".

La terminarea liceului a intenționat să devină sculptor, urmând o pasiune ce se dezvoltase în copilarie („Trăiam într-o zonă agricolă și, cum misiunea mea principală de primăvara până toamna era să îngrijesc vacile, toată ziua păzeam animalele și modelam. Aveam sute de modelaje. Figuri omenești"). Ghinionul a fost că Școala de Pictură din Baia Mare s-a desființat și atunci părinții căutau să-l îndrumă spre alte profesiuni. Tata îl îndemnă spre preoție, mama însă voia să-l vadă medic (însă medic veterinar) și întrucât preotul din sat avea un fiu care se realizase la București în cadrul Facultății de Medicină veterinară, a luat drumul capitalei unde însă a dat admitere la Filosofie (fără știrea părinților), deși ar fi vrut să se înscrie la Școala de Literatură. Neavând nicio susținere materială, întrucât pe profesorul... de veterinară nici nu-l căutase, a rezistat „pe cont propriu” în București, câteva luni, trăind din expediente („Am descoperit un depozit de sticle și am vândut toate sticlele, cu 50 de bani bucata. Apoi am găsit o pisică siameză, pe care am vândut-o la ambasada URSS cu 300 de lei [...] Pe urmă am ajuns, împreună cu un prieten, să

dorm, nu știu prin ce împrejurare, acasă la un compozitor, Ion Vasilescu, care era plecat. Omul avea de vânzare un frigider și noi l-am vândut” ș.a.m.d.). Banii fiind puțini, a început să mănânce gustând din alimentele ce se vindeau prin piețe, iar de dormit a ajuns pe una din bâncile Grădinii Botanice. Câteva nopți a dormit în Gara de Nord de unde s-a și decis pentru întoarcerea acasă. Neavând bani de bilet, a călătorit clandestin („am învățat de la niște soldați cum să mergi deasupra, pe tren, fără să te prindă controlorul”) până la Sărățel, în apropiere de Dej, când a fost prinț și dat jos. A inventat că era copilul unui impiegat din Baia Mare și se întorcea de la școala de impiegați de unde a evadat („mi-a fost dor de părinți”), înduioșându-i pe ceferiștii care l-au urcat într-un vagon de persoane din care a sărit în apropierea orașului, pentru a nu i se descoperi minciuna. Acasă, în sat, nu putea să rămână, așa că a început să practice diferite servicii în Baia Mare: „Pentru început m-am angajat, cu ajutorul doamnei Pușcașu [...], funcționar la Direcția Regională de Statistică”. Ratând un inventar la o cooperativă sătească, a fost transferat ca „responsabil al Pieții din Baia Mare” de unde nu peste multă vreme a fost dat afară ca necorespunzător. Ca urmare, s-a angajat muncitor necalificat la mina Săsar („Lucram ca ajutor de artificier. Era o muncă brutală. Nu mai știam nimic altceva decât mina, crâșma, somn; crâșmă, somn, mină”). În urma unei explozii ratate în subteran, a plecat de la mină găsindu-și un loc pasager de funcționar la Starea civilă, după care s-a angajat ca muncitor forestier („dar n-am făcut față”), așa că a luat un post de învățător suplinitor în satul Valea Neagră („Era perioada de început a colectivizării, iar noi trebuia să mergem să-i convingem

Respect pentru să se înscrive în colectivă”), unde a rămas aproape un an, pe un salariu de 375 de lei („nu prea puteai face mare lucru”), în schimb a început să învețe („nebunește”) pentru admiterea în Facultate, dar nu la Medicină veterinară, ci la Medicină umană, la Cluj. A reușit cu note mari dar n-a apucat să dea primele examene ca student pentru că a făcut o pareză facială, urmată de o hepatită și, neputând frecventa cursurile, a fost declarat repetent. Reprimirea la Facultate a venit în urma unor insistente cereri la Rectorat, la Minister, la forurile politice și, în cele din urmă, un „consilier al lui Botnăraș” a rezolvat problema, repetând astfel anul întâi. A învățat bine, dar prin anul al treilea a început să cochetizeze cu literatura. Frecventa cenaclul profesorului Mircea Zaciu în cadrul căruia a citit povestirea *Pământ*, apreciată, pe care acesta i-a publicat-o în revista *Tribuna* („Am debutat în 1960 [...] în același an cu Ioan Alexandru”).

În *Tentativa risipirii* face el însuși o trecere în revistă a drumului spre formarea intelectuală, adăugând detalii pitorești: „Înțial am crezut că am chemare pentru artele plastice. Întâmplarea a făcut ca școala de pictură și sculptură din Baia Mare să se desfîndeze tocmai când mă pregăteam pentru examenul de admitere, spre disperarea mamei mele care-și vedea fiul doctor veterinar și a tatălui meu care spera, pe de altă parte, să devin preot. În cele din urmă, am optat pentru medicină umană, dar fără a simți o aplicare specială pentru această profesiune. Înainte de a urma cursurile facultății, practicasem o sumedenie de îndeletniciri. Am fost ajutor de artificier într-o mină, educator la o școală profesională minieră, tăietor de lemn, funcționar la starea civilă, muncitor la circul Krateyl, salariat al Direcției Regionale de Statistică, suplinitor la o catedră

de tehnologia materialelor, inspector al pieței de alimente din Baia Mare. Literatura a însemnat în viața mea o pasiune târzie. Am descoperit-o pe când erau student la Medicină. A fost un fel de obsesie de care trebuia să mă eliberez. Am făcut un pariu cu mine: voi scrie o proză și, dacă mă fac de râs, las din mâna condeiul pentru totdeauna. Textul a plăcut și am fost nevoie să continui atât cu medicina, cât și cu literatura”.

A început să audieze în paralel cursuri la Facultățile de Filologie și Filosofie și cursurile de Istoria artelor la Institutul de Arte Plastice. A scris povestiri pe care le-a publicat în volumul de debut, *Capul Bunei Speranțe*, cu prefața lui Mircea Zaciu.

Apropierea de literatură l-a determinat să fie mai atent la ceea ce se întâmpla în jurul său referitor la viața scriitorilor clujeni. Între aceștia, firește, Lucian Blaga. Despre ultimele zile ale acestuia, mărturiile lui Augustin Buzura sunt de neocolit pentru oricare dintre biografii marelui poet. „Student fiind, făceam stagiu la Clinica Medicală 1 din Cluj, când în salonul 13 de la etaj a fost internat Lucian Blaga, cu diagnostic foarte sever. Profesorul Aurel Moga ne interzise să trecem pe etaj mai ales pentru că, aşa cum se auzea, erau ultimele lui zile pământene. Am încălcat de câteva ori ordinul, firește, mai târziu mă revoltasem când, după trecerea în neființă, la Capela Clinicii unde era expus, lumea nu se înghesuia să-i aducă ultimul omagiu celui mai important poet și filosof al secolului ce abia s-a încheiat./ Dacă în timpul vieții, multe pretinse personalități îl ocoleau pe stradă ca nu cumva să afle Securitatea că au relații cu el, partidul sau cei din echipa lui Beniuc, măcar mort mi se părea că ar fi trebuit să aibă curajul să-l vadă... Făceam mare agitație printre colegi și prietenii să plecăm cu un